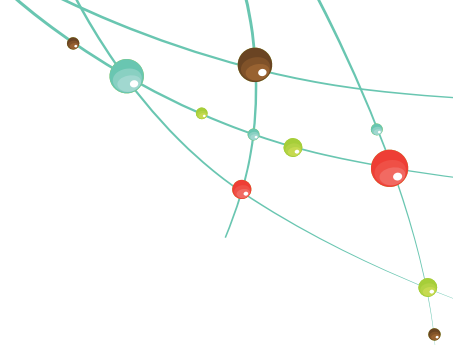

MASARYKOVA UNIVERZITA
CENTRUM OBČANSKÉHO
VZDĚLÁVÁNÍ

Analytická zpráva

Tomáš Protivínský, Petr Čáp

Občanské vzdělávání v knihovnách

Výzkum vzdělávacích preferencí návštěvníků veřejných knihoven v oblasti občanského vzdělávání dospělých

Analytická zpráva byla vytvořena ve spolupráci Centra občanského vzdělávání Masarykovy univerzity a Svazu knihovníků a informačních pracovníků České republiky.

Centrum občanského vzdělávání je analyticko-aplikační pracoviště Masarykovy univerzity, které vzniklo v roce 2010 s podporou Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy. Je nadstranickým institutem, jehož smysl spočívá v dlouhodobé podpoře koncepčního rozvoje občanského vzdělávání v České republice.

● www.obcanskevzdelavani.cz

Svaz knihovníků a informačních pracovníků České republiky je dobrovolnou profesní a stavovskou organizací knihovníků a informačních pracovníků, která má charakter občanského sdružení. Posláním svazu je usilovat o soustavné zvyšování úrovně knihovnické a informační práce a s tím spojené prestiže oboru a o to, aby ze strany státu, zřizovatelů knihoven a informačních institucí byly vytvářeny příznivé podmínky pro jejich rozvoj a činnost.

● <http://www.skipcr.cz>

MASARYKOVA UNIVERZITA
CENTRUM OBČANSKÉHO
VZDĚLÁVÁNÍ

Občanské vzdělávání v knihovnách

Výzkum vzdělávacích preferencí návštěvníků veřejných
knihoven v oblasti občanského vzdělávání dospělých

Tomáš Protivínský, Petr Čáp

Masarykova univerzita
Brno 2012

Tato publikace vznikla v rámci projektu Výchova k občanství (reg. číslo OP VK: CZ.1.07/1.2.00/14.0084), realizovaného Masarykovou univerzitou, Centrem občanského vzdělávání s finanční podporou Evropského sociálního fondu a Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy.

MASARYKOVA UNIVERZITA
CENTRUM OBČANSKÉHO
VZDĚLÁVÁNÍ

Autorský tým:

Bc. et Bc. Tomáš Protivínský

Mgr. Petr Čáp

© 2012 Masarykova univerzita

ISBN 978-80-210-6185-9

Obsah

Úvod.....	4
1. Charakteristika výzkumného souboru.....	6
2. Potenciál knihoven jako vzdělávacích center.....	8
3. Obecná potřeba občanského vzdělávání.....	9
4. Zájem veřejnosti o obecná témata občanského vzdělávání	10
5. Zájem pracovníků knihoven o profesní rozvoj.....	19
6. Závěr.....	23

Úvod

Veřejné knihovny v České republice: tradiční místa občanského vzdělávání

Demokracie, jako systém politického uspořádání státu, spočívá na ochotě a schopnosti jednotlivých členů společnosti aktivně se podílet na spravování společného veřejného prostoru. Základní vztahovou osou, která určuje kvalitu demokracie, je vazba mezi jednotlivcem, komunitou a státem. Pevnost tohoto svazku je na jedné straně určována vnitřní potřebou každého občana zajímat se o své okolí a spolupracovat s ostatními lidmi, skupinami či institucemi a na straně druhé vybaveností občana potřebnými znalostmi a dovednostmi. Jak vnitřní potřeba, tak dovednost participace není ale dána všem a navždy a je potřeba je celoživotně rozvíjet a kultivovat. Občanské vzdělávání můžeme v širším měřítku chápat jako proces neustálé socializace jednotlivce do společného sociokulturního prostředí.

Frustrace ze současné politické situace vede k prohloubení občanské apatie, rezignace a uzavírání se do svých soukromých světů, jak mimo jiné potvrzují výzkumy veřejného mínění a dlouhodobě klesající zájem o účast ve volbách. Pojetí občanské výchovy a vzdělávání nedává ani během školní docházky ani v rámci celoživotního učení možnost získat praktické zkušenosti s občanským životem, tedy zažít možnost uplatnit svá práva a hrát aktivní roli ve veřejném životě. Tváří v tvář těmto skutečnostem je třeba hledat nová řešení a nová místa, kde se bude ona vnitřní potřeba participace cíleně aktualizovat a rozvíjet. Kde občané budou moci posilovat své znalosti, dovednosti a postoje potřebné pro život v demokratickém státě.

Při hledání míst, kde je možné edukačně pracovat s širokou veřejností od dětského věku až po seniory a rozvíjet občanské vzdělávání jako jeden z pilířů celoživotního učení, je zapotřebí využít potenciálu veřejných knihoven a zabývat se vzdělávacími potřebami jejich návštěvníků. Veřejné knihovny hrají v České republice důležitou roli kulturních a vzdělávacích center plně zakořeněných do lokálních komunit. Vzdělávacího potenciálu veřejných knihoven si všímá i Rada Evropy, která v *Chartě o výchově k demokratickému občanství a lidským právům* definuje knihovnu jako jedno z klíčových míst pro informální vzdělávání mládeže i dospělých.¹

Veřejné knihovny historicky hrají důležitou roli na poli rozvoje demokratické kultury, vzdělanosti a občanské osvěty, a to už od doby národního obrození či budování nového Československa (viz zákon o veřejných knihovnách obecních č. 430/1919 Sb. a zákon o organizaci lidových kursů občanské výchovy č. 67/1919).

*Koncepce rozvoje knihoven ČR na léta 2011–2015*² definuje jako jeden z rozvojových cílů „**podporovat úlohu veřejných knihoven jako přirozených center rozvoje občanských komunit a jejich kreativity**“. Aktivity knihoven mají mimo jiné směřovat k posílení aktivní účasti občanů na životě komunity a sloužit tak jako přirozená informační, kulturní, vzdělávací a komunitní centra. Koncepce tak zdůraznila edukační potenciál knihoven v rámci celoživotního rozvoje občanských znalostí, dovedností a postojů v rámci demokratického státu.

Centrum občanského vzdělávání a Svaz knihovníků a informačních pracovníků České republiky (SKIP) připravily předkládanou analýzu, která **mapuje vzdělávací priority v jednotlivých oblastech občanského vzdělávání** pohledem návštěvníků knihoven.

---

1 Charta Rady Evropy o výchově k demokratickému občanství a lidským právům.

Ke stažení na: <http://www.obcanskevzdelavani.cz/publikace>

2 http://www.mkcr.cz/assets/literatura-a-knihovny/Koncepce_rozvoje_knihoven_2011-2015.pdf

Občanské vzdělávání představují výchovně-vzdělávací aktivity, které posilují občany v tom, aby se informovaně, odpovědně a aktivně podíleli na spravování věcí veřejných a na rozvoji demokratické společnosti. Určitá obdoba takového vzdělávání je zavedena ve všech tradičních západních demokraciích a v České republice vedle vzdělávání profesního a zájmového tvoří třetí pilíř Strategie celoživotního učení (MŠMT 2007).

Analýza se zaměřila na hodnocení zájmu čtenářů o jednotlivá témata spadající buď přímo, nebo okrajově do obsahu občanského vzdělávání. Centrálním tématem je demokracie, kterou je možné brát jako průřezové téma ke všem ostatním. Pro jednotlivá témata byly vybrány pomyslné názvy možných přednášek, besed či workshopů a čtenáři odpovídali na otázku, do jaké míry mají zájem se takové akce v knihovně zúčastnit. Přehled témat není vyčerpávající a autoři jsou si vědomi toho, že by bylo možné navrhnout jiná tematická členění. Kostrou pro vznik takto definovaných témat byla zadávací dokumentace 37. výzvy operačního programu Výchova ke konkurenceschopnosti (MŠMT, 2011)³, která se zaměřovala na občanské vzdělávání a vymezila tak dosavadní obsahový rámec pro občanské vzdělávání v České republice.

Přehled témat:		
HISTORICKÁ DIMENZE	POLITICKÁ GRAMOTNOST	PRÁVNÍ GRAMOTNOST
POLITICKÁ PARTICIPACE	KORUPCE	ZDRAVÝ ŽIVOTNÍ STYL
IT GRAMOTNOST	ZÁKLADY DEMOKRACIE	ETIKA
ENVIRONMENTÁLNÍ GRAMOTNOST	FINANČNÍ GRAMOTNOST	EKONOMICKÁ KRIZE
INTERKULTURALITA	ZAMĚSTNATELNOST A PRÁCE	MEDIÁLNÍ GRAMOTNOST
OSOBNOSTNĚ-SOCIÁLNÍ ROZVOJ	OSOBNÍ PARTICIPACE A DOBROVOLNICTVÍ	SENIORSKÝ VĚK

Velkým přínosem výzkumu byla možnost porovnat odpovědi od více než dvou tisíc respondentů s ohledem na demografická, genderová a věková kritéria. **Výsledky tak mohou být cennou oporou pro knihovníky při plánování vzdělávacích programů přesně zaměřených na jednotlivé cílové skupiny.**

Výzkum byl realizován na přelomu října a listopadu 2012, kdy ve spolupráci se Svazem knihovníků a informačních pracovníků České republiky bylo osloveno 60 knihoven s žádostí o spolupráci. Knihovny byly vybrány reprezentativně pro malé, střední i velké obce. Dotazník byl distribuován v elektronické i papírové formě mezi jejich návštěvníky.

Analytická zpráva navazuje na *Výzkum priorit v oblastech občanského vzdělávání: Pohled knihovníků a informačních pracovníků*⁴ a dává si za cíl být podkladem pro další podpůrné aktivity v oblasti rozvoje občanského vzdělávání ve veřejných knihovnách.⁵

Všem zapojeným knihovnám děkujeme za jejich ochotu.

³ <http://www.msmt.cz/strukturalni-fondy/vyhlaseni-vyzvy-k-predkladani-individualnich-projektu-11>

⁴ Viz Protivínský, T. et Čáp, P. (2012). Výzkum priorit v oblastech občanského vzdělávání: Pohled knihovníků a informačních pracovníků. Brno: Masarykova univerzita, Centrum občanského vzdělávání. Dostupné online prostřednictvím [http://www.obcanskevzdelavani.cz/download/378/COV2012-Vyzkum_SKIP\[dot\]pdf](http://www.obcanskevzdelavani.cz/download/378/COV2012-Vyzkum_SKIP[dot]pdf)

⁵ Více o úloze knihoven a rozvoji občanské gramotnosti na: <http://www.obcanskevzdelavani.cz/knihovny>

1. CHARAKTERISTIKA VÝZKUMNÉHO SOUBORU

Dotazník byl distribuován prostřednictvím 60 vybraných knihoven mezi jejich návštěvníky. Celkem odpovědělo 2001 respondentů, z toho 1070 vyplnilo dotazník v papírové formě a 931 v elektronické formě. Knihovny byly vybrány tak, aby rovnoměrně zastupovaly čtyři kategorie obcí podle velikosti:

- do 1 000 obyvatel,
- 1 001 až 10 000 obyvatel,
- 10 001 až 40 000 obyvatel,
- nad 40 001 obyvatel.

Následující tabulky shrnují základní demografické charakteristiky výzkumného souboru.

	Absolutní četnost	Relativní četnost (v procentech)
Ženy	1 372	68,6
Muži	621	31,0
Neuvedeno	8	0,4
Celkem	2001	100,0

Tabulka 1: Zastoupení žen a mužů ve výzkumném souboru.

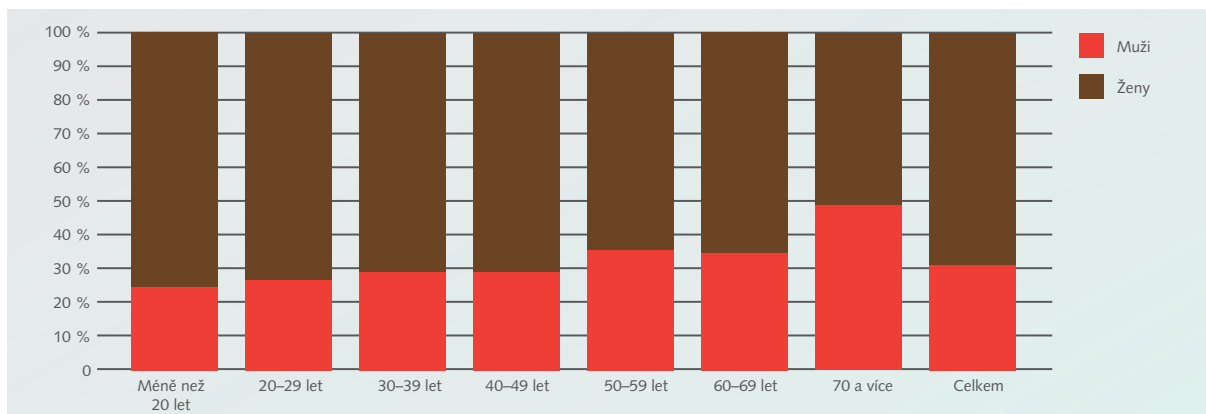
Přibližně třetinu respondentů tvořili muži, dvě třetiny respondentů ženy. Podobný podíl mužů a žen zůstal zachován i v jednotlivých kategoriích podle velikosti obce.

	Absolutní četnost	Relativní četnost (v procentech)
Méně než 20 let	144	7,2
20–29 let	509	25,4
30–39 let	359	18,0
40–49 let	336	16,8
50–59 let	270	13,5
60–69 let	248	12,4
70 a více	131	6,5
Neuvedeno	4	0,2
Celkem	2001	100,0

Tabulka 2: Zastoupení respondentů podle věku.

Více zastoupeni ve výzkumu byli mladší respondenti, největší podíl měla věková kategorie 20–29 let a následně 30–39 a 40–49 let. I nejméně početné kategorie však byly zastoupeny natolik, aby výsledky pro jednotlivé věkové skupiny měly dostatečnou vypovídací hodnotu. Poměrné zastoupení mužů a žen mezi respondenty se v jednotlivých věkových kategoriích lišilo, tyto rozdíly shrnuje následující graf.

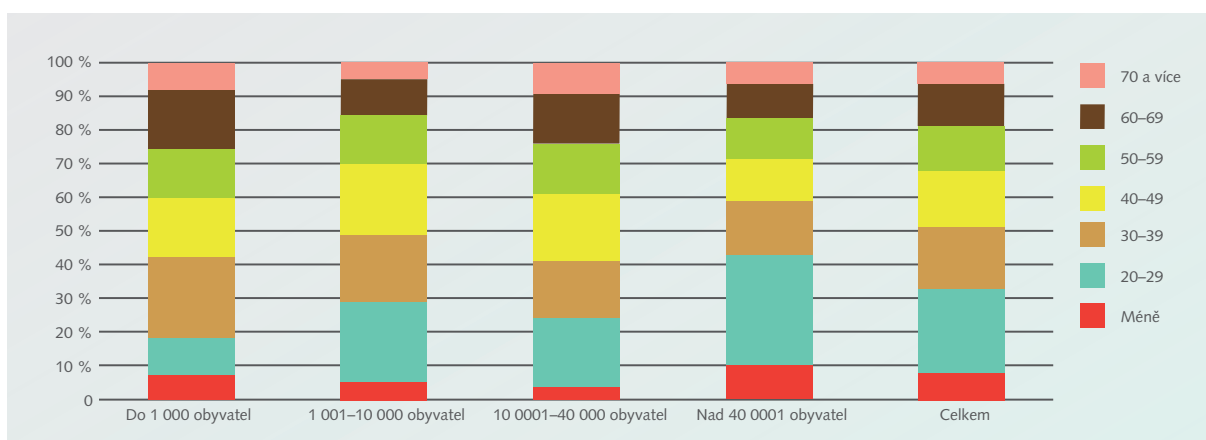
Graf 1: Poměrné zastoupení mužů a žen v jednotlivých věkových kategoriích. Mezi nejmladšími respondenty tvořili muži přibližně čtvrtinu respondentů, ve středních věkových kategoriích přibližně třetinu a v nejstarší věkové skupině dokonce téměř polovinu respondentů.

45 % respondentů pocházelo z velkých měst (nad 40 000 obyvatel), naopak nejméně byly zastoupeny malé obce do 1 000 obyvatel (pouhých 10,5 %). 55 respondentů obec neuvadlo, není tedy možné je zařadit do žádné z kategorií. Při porovnání jednotlivých kategorií podle velikosti obce bude tato skupina vynechána.

	Absolutní četnost	Relativní četnost (v procentech)
Do 1 000 obyvatel	211	10,6
Od 1 001 do 10 000 obyvatel	413	20,7
Od 10 001 do 40 000 obyvatel	421	21,0
Nad 40 001 obyvatel	901	45,0
Neuvedeno	55	2,7
Celkem	2001	100,0

Tabulka 3: Zastoupení respondentů podle velikosti obce, ve které se knihovna nachází.

Následující graf ukazuje rozdíly v poměrném zastoupení jednotlivých věkových skupin v kategoriích podle velikosti obce. Ve velkých městech byly častěji zastoupeny nejmladší věkové kategorie.

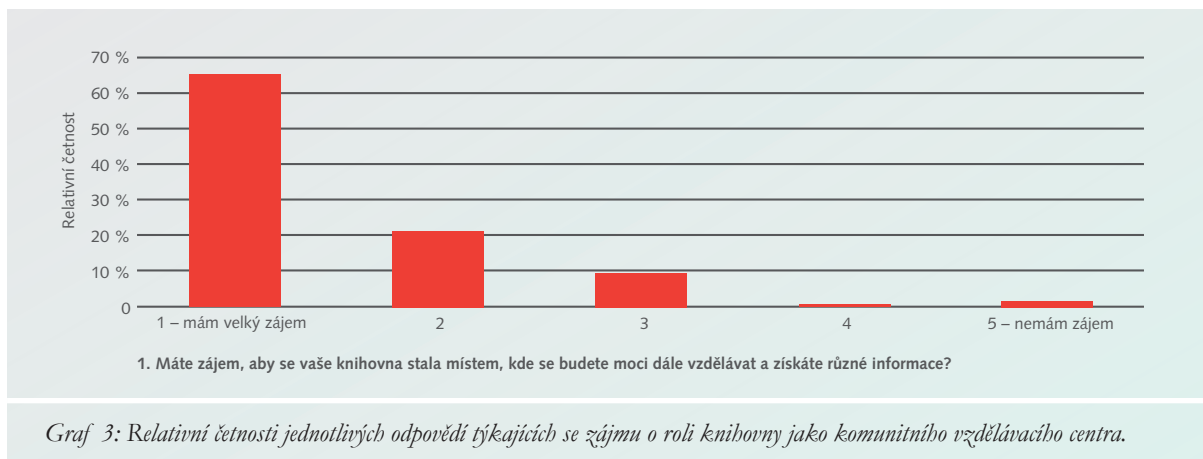

Graf 2: Poměrné zastoupení jednotlivých věkových skupin v kategoriích podle velikosti obce. Ve velkých městech bylo vyšší poměrné zastoupení mladších respondentů.

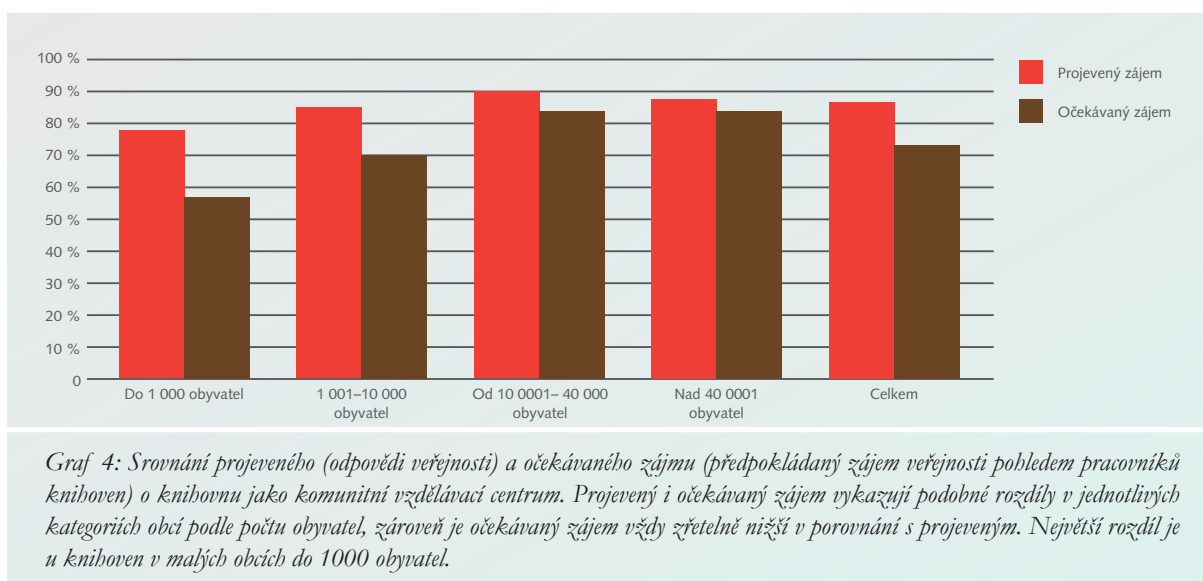
2. POTENCIÁL KNIHOVEN JAKO VZDĚLÁVACÍCH CENTER

Zájem o proměnu knihoven v komunitní vzdělávací centra byl zjišťován otázkou: „Máte zájem, aby se vaše knihovna stala místem, kde se budete moci dále vzdělávat a získáte různé informace?“ Respondenti odpovídali na škále 1–5, kde hodnota 1 byla označena „Mám velký zájem“ a hodnota 5 „Nemám zájem“. 65 % respondentů uvedlo nejvyšší zájem – hodnotu 1, dalších 22 % respondentů uvedlo hodnotu 2 (z důvodu přehlednosti budeme dále označovat hodnoty 1 a 2 souhrnně jako vyšší zájem; je však nutné si uvědomovat, že i hodnoty 3 a 4 označují určitý zájem respondenta, nikoli nezájem).

Následující graf zobrazuje relativní četnosti jednotlivých odpovědí.

Vyšší zájem o knihovny jako komunitní vzdělávací centra častěji projevují ženy (89 %) v porovnání s muži (82 %), čtenáři ve věku 20–39 let (cca 90 %) a obyvatelé větších měst (nejvyšší zájem u obcí od 10 001 do 40 000 obyvatel). Na základě dat z předešlého výzkumu mezi knihovníky je možné porovnat projevený zájem čtenářů o knihovnu jako komunitní vzdělávací centrum s **očekávaným** zájmem veřejnosti (subjektivní hodnocení zaměstnanci knihoven). Data shrnuje následující graf.

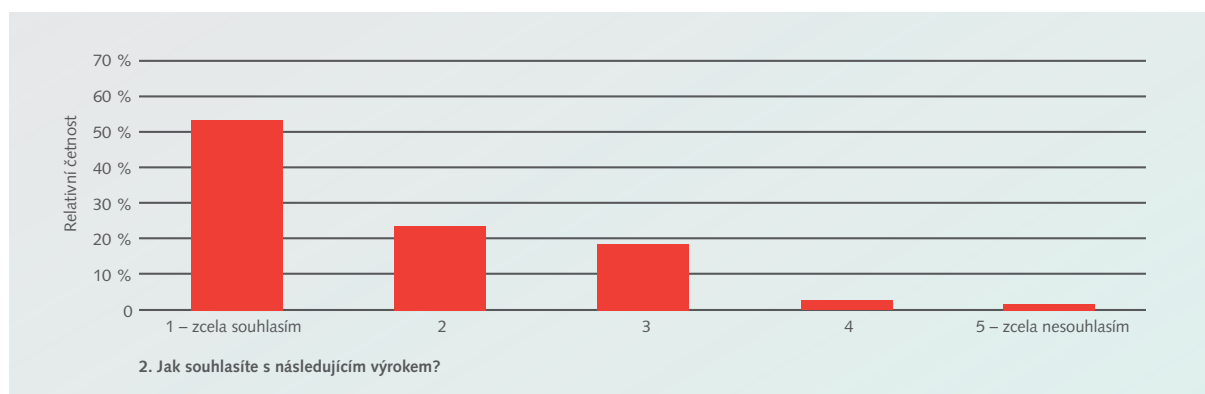
3. OBECNÁ POTŘEBA OBČANSKÉHO VZDĚLÁVÁNÍ

„Dospělí lidé by se měli celoživotně vzdělávat o tom, co je demokracie, jak bychom se o ni měli starat a dále ji rozvíjet.“

Ve výzkumu nás zajímal názor návštěvníků knihoven, jak sami vnímají postavení občanského vzdělávání v rámci celoživotního učení. Obecná potřeba občanského vzdělávání byla zjišťována jako míra souhlasu s výše uvedeným citátem, kde respondenti odpovídali na pětibodové škále, hodnota 1 byla označena „Zcela souhlasím“, hodnota 5 jako „Zcela nesouhlasím“.

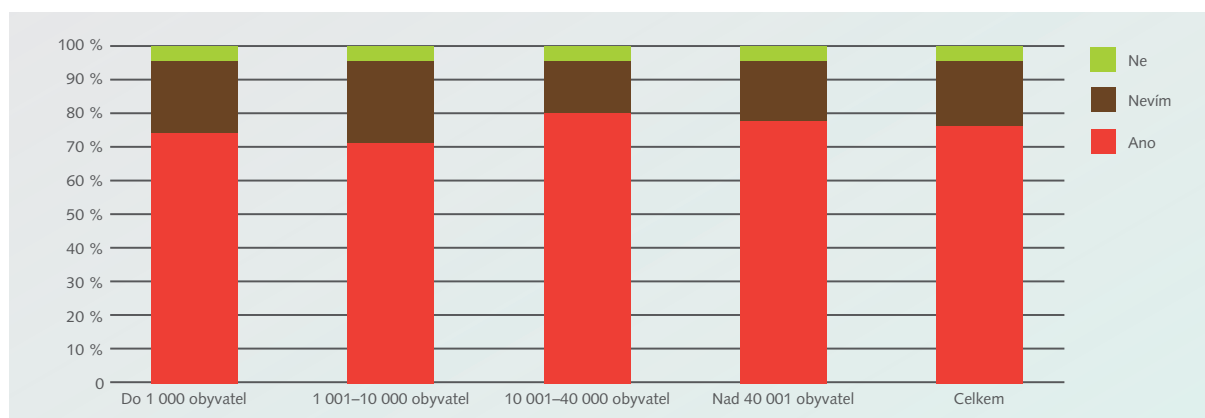
Jak souhlasíte s následujícím výrokiem?

„Dospělí lidé by se měli celoživotně vzdělávat o tom, co je demokracie, jak bychom se o ni měli starat a dále ji rozvíjet.“

Graf 5: Relativní četnosti jednotlivých odpovědí vyjadřujících souhlas či nesouhlas s obecnou potřebou občanského vzdělávání.

Pro přehlednost můžeme odpovědi 1 a 2 považovat za souhlas, odpovědi 4 a 5 za nesouhlas a odpověď 3 jako neutrální postoj vůči výroku. **Souhlas s výrokiem tak vyjádřilo 76 % osob**, dílčí skupiny osob nevykazovaly příliš velké rozdíly. Ženy souhlasily častěji (78 %) než muži (73 %), nejmladší věková kategorie souhlasila zřetelně méně často (67 %), naopak vyšší souhlas vykazovala věková skupina 30–39 let (80 %). Výsledky ostatních skupin byly srovnatelné. Souhlas s výrokiem podle velikosti obce ilustruje následující graf.

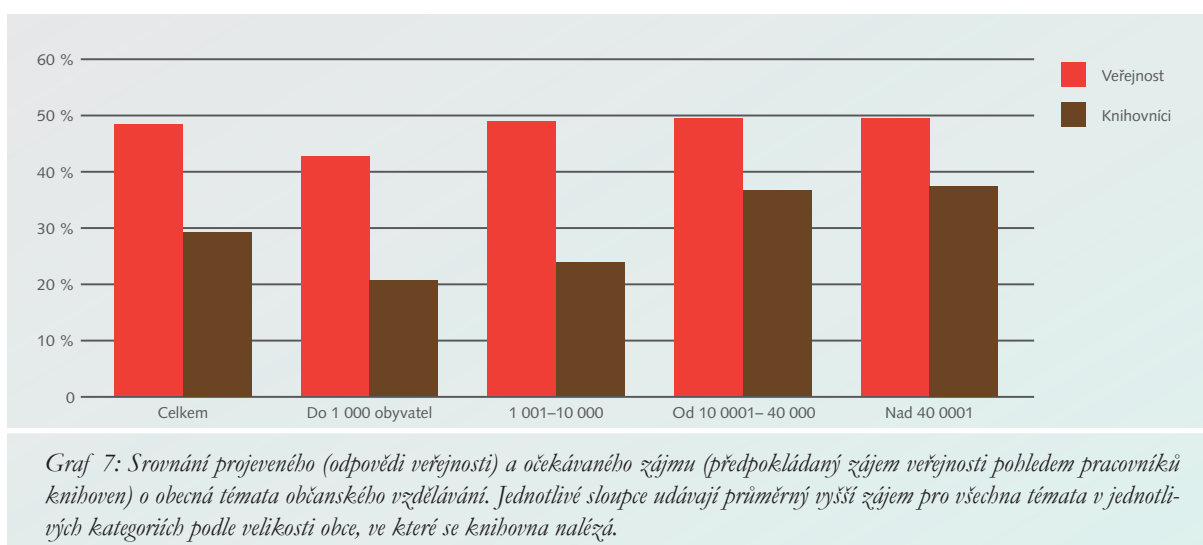
Graf 6: Obecná potřeba občanského vzdělávání v jednotlivých skupinách podle velikosti obce (ano = souhlas, nevím = neutrální postoj, ne = nesouhlas). Menší obce vykazují zájem nižší v porovnání s většími obcemi, rozdíly však nejsou příliš výrazné, ve všech skupinách souhlasí s potřebou občanského vzdělávání 70–80 % obyvatel.

Veřejnost souhlasí s obecnou potřebou občanského vzdělávání, souhlas je poměrně vysoký a stabilní ve všech dílčích skupinách obyvatel. Tento obecný zájem představuje vynikající příležitost pro rozvoj občanského vzdělávání v rámci veřejných knihoven, obtížným krokem však je proměna této obecně deklarované potřeby ve specifický zájem účastnit se konkrétních vzdělávacích aktivit. Následující kapitola sleduje, jaká témata se setkávají se zájmem veřejnosti.

4. ZÁJEM VEŘEJNOSTI O OBECNÁ TÉMATA OBČANSKÉHO VZDĚLÁVÁNÍ

Pro každé z osmnácti obecných témat občanského vzdělávání byl vymyšlen možný název pro samostatnou přednášku nebo besedu, která by se mohla odehrávat v knihovně. Respondenti vyjadřovali míru zájmu o dané téma na pětibodové škále 1–5, kde hodnota 1 byla označena „Velký zájem“ a hodnota 5 jako „Nezájem“. Pro přehlednost výsledků zpravidla uvádíme podíl respondentů, kteří projevili vyšší zájem o dané téma, kde za **vyšší zájem považujeme volbu hodnot 1 nebo 2**. Opět je nutné si uvědomovat, že i odpovědi 3 nebo 4 představují určitou míru zájmu, byť může být podstatně obtížnější přetvořit tento nižší zájem ve skutečnou participaci na vzdělávacím programu.

Následující graf porovnává projevovaný zájem (odpovědi návštěvníků knihoven) s očekávaným zájmem (odpovědi knihovníků a informačních pracovníků) souhrnně pro všechna témata.

Z grafu je patrné, že veřejnost uvádí výrazně vyšší zájem, než je očekávaný zájem veřejnosti podle pracovníků knihoven. Interpretace tohoto rozdílu však není jednoznačná. Odpovědi veřejnosti mohou být zkrácené snahou respondentů vyhovět výzkumu a odpovídat tak, jak by si výzkumníci přáli. Odpovědi pracovníků knihoven mohou více vystihovat, jaká část veřejnosti by opravdu přišla a vzdělávacího programu se zúčastnila, neboť pouhý projevovaný zájem ještě nemusí znamenat aktivní účast. Zároveň je však také možné, že daný podíl veřejnosti je skutečně rozhodnutý se zapojit do vzdělávacích programů, jen je potřeba nalézt vhodnou podobu aktivit a zvolit takové metody, které budou dobře odpovídat jejich vzdělávacím potřebám, zájmu a osobním možnostem se účastnit.

Následující graf ukazuje podíl veřejnosti, která projevila vyšší zájem o jednotlivá nabízená témata. Vyšší zájem projevila u jednotlivých témat přibližně třetina až dvě třetiny oslovených respondentů. Ačkoli se zájem o jednotlivá témata poměrně výrazně liší, i nejnižší hodnoty jsou vyšší než 30 %, tedy i u těchto témat je zájem veřejnosti dostatečně velký, aby realizace takto zaměřeného vzdělávacího programu měla v knihovně smysl.

Další odstavce kapitoly se věnují jednotlivým tématům podrobněji a sledují zájem v jednotlivých skupinách podle demografických charakteristik. Na základě těchto dat je možné v jednotlivých knihovnách vybírat pro vzdělávací aktivity taková témata, která nejlépe odpovídají jejich návštěvníkům, a zároveň cíleně zaměřit propagaci na takovou část veřejnosti, u které se setká s nejvyšší odezvou.

Graf 8: Podíl návštěvníků knihoven, který udává vyšší zájem o jednotlivá témata.

PŘEHLED VÝSLEDKŮ PODLE JEDNOTLIVÝCH TÉMAT

Co mi může přinést dobrovolnictví a jaké mám příležitosti k zapojení ve vlastním okolí

Téma: DOBROVOLNICTVÍ						
Celkem	Do 1 000 obyvatel	Od 1 001 do 10 000 obyvatel	Od 10 001 do 40 000 obyvatel	Nad 40 001 obyvatel	Žena	Muž
42 %	37 %	43 %	41 %	42 %	47 %	31 %
Méně než 20 let	20–29 let	30–39 let	40–49 let	50–59 let	60–69 let	70 a více
47 %	48 %	46 %	44 %	35 %	35 %	19 %

Větší zájem o dobrovolnictví vykazují ženy (47 %) v porovnání s muži (31 %). Téma dobrovolnictví je zajímavější pro mladší a střední věk (48 % a 46 % pro respondenty mezi 20–39 lety). Podle velikosti bydliště se výsledky příliš neliší, mírně nižší zájem vykazují obyvatelé vesnic.

Moje obec a můj region: seznámení se se zajímavými osobnostmi a s kulturně-historickými památkami

Téma: REGIONÁLNÍ DIMENZE						
Celkem	Do 1 000 obyvatel	Od 1 001 do 10 000 obyvatel	Od 10 001 do 40 000 obyvatel	Nad 40 001 obyvatel	Žena	Muž
68 %	70 %	67 %	74 %	65 %	69 %	66 %
Méně než 20 let	20–29 let	30–39 let	40–49 let	50–59 let	60–69 let	70 a více
48 %	59 %	67 %	76 %	74 %	79 %	70 %

Regionální dimenze je pro čtenáře atraktivní téma, celkový zájem byl druhý nejvyšší. Pro mladší respondenty je téma prokazatelně méně zajímavé než pro starší čtenáře. Stále ale i u nejmladší skupiny do 20 let je zájem téměř padesát procent. U starších věkových skupin rozdíly oscilovaly mezi 67 % a 79 % projeveného zájmu.

Jak mohu efektivně ovlivnit lokální politiku (kontrola činnosti zastupitelstva, vedení konstruktivní opozice, komunikace přes místní tisk apod.)

Téma: LOKÁLNÍ POLITICKÁ PARTICIPACE						
Celkem	Do 1 000 obyvatel	Od 1 001 do 10 000 obyvatel	Od 10 001 do 40 000 obyvatel	Nad 40 001 obyvatel	Žena	Muž
36 %	39 %	37 %	37 %	35 %	35 %	38 %
Méně než 20 let	20–29 let	30–39 let	40–49 let	50–59 let	60–69 let	70 a více
30 %	43 %	39 %	36 %	32 %	37 %	21 %

O lokální politickou participaci vykazují nižší zájem nejmladší a nejstarší věková kategorie. S nejvyšší odezvou se téma lokální politické participace setkává u věkové kategorie 20–29 let. O téma se mírně více zajímají muži a obyvatelé vesnic do 1000 obyvatel, tyto rozdíly však nejsou tak výrazné, jako rozdíly mezi věkovými skupinami. Nehledě k velikosti obce a nehledě k věku či pohlaví třetina návštěvníků knihoven v produktivním věku má zájem se v knihovnách dovídat, jak se mohou aktivně podílet na lokální politice.

Rozbor aktuálních politických kauz se zajímavým hostem

Téma: POLITICKÁ GRAMOTNOST						
Celkem	Do 1 000 obyvatel	Od 1 001 do 10 000 obyvatel	Od 10 001 do 40 000 obyvatel	Nad 40 001 obyvatel	Žena	Muž
33 %	20 %	32 %	35 %	35 %	31 %	36 %
Méně než 20 let	20–29 let	30–39 let	40–49 let	50–59 let	60–69 let	70 a více
34 %	37 %	27 %	25 %	29 %	42 %	39 %

O rozbor aktuálních politických kauz projevují zájem mladší respondenti (34 % a 37 %) a pak až starší čtenáři od šedesáti let výše (43 % a 39 %). Střední věkové kategorie projevují zájem výrazně menší. Téma je mírně atraktivnější pro muže než pro ženy. Je možné pozorovat rozdíl v zájmu u obyvatel měst (32–35 %) v porovnání s obyvateli vesnic (20 %).

Korupce: její vznik, principy a možnosti předcházení na národní úrovni a jak s ní můžu bojovat ve svém okolí

Téma: KORUPCE						
Celkem	Do 1 000 obyvatel	Od 1 001 do 10 000 obyvatel	Od 10 001 do 40 000 obyvatel	Nad 40 001 obyvatel	Žena	Muž
41 %	37 %	40 %	42 %	41 %	39 %	44 %
Méně než 20 let	20–29 let	30–39 let	40–49 let	50–59 let	60–69 let	70 a více
36 %	47 %	40 %	38 %	39 %	41 %	33 %

O téma korupce se mírně více zajímají muži a obyvatelé větších měst. Z věkových kategorií projevuje zřetelně vyšší zájem věková skupina 20–29 let. Celkově ale celospolečenské téma korupce a boje s ní zajímá kolem 40 % návštěvníků knihoven.

Budoucnost našeho státu: demokracie nebo vláda pevné ruky?

Téma: ZÁKLADY DEMOKRACIE						
Celkem	Do 1 000 obyvatel	Od 1 001 do 10 000 obyvatel	Od 10 001 do 40 000 obyvatel	Nad 40 001 obyvatel	Žena	Muž
41 %	36 %	37 %	41 %	44 %	39 %	45 %
Méně než 20 let	20–29 let	30–39 let	40–49 let	50–59 let	60–69 let	70 a více
46 %	45 %	33 %	32 %	37 %	46 %	58 %

Základy demokracie jsou centrální, široké, průřezové téma. Pro potřeby výzkumu jsme schválně zvolili název, který odkazuje k aktuálnímu dění v České republice a obsahuje mírnou kontroverzi. Zájem o téma základy demokracie je celkově proklamován 41 % návštěvníků knihoven. Vyšší zájem vykazují muži, obyvatelé měst, starší (60+ let) a mladší (18–29 let) věkové kategorie. Naopak podstatně nižší zájem vykazují střední věkové kategorie (30–59 let).

Jak mohu hájit a uplatnit svá práva v různých situacích (vztah občanů a úřadů, ochrana spotřebitele)

Téma: PRÁVNÍ GRAMOTNOST						
Celkem	Do 1 000 obyvatel	Od 1 001 do 10 000 obyvatel	Od 10 001 do 40 000 obyvatel	Nad 40 001 obyvatel	Žena	Muž
68 %	59 %	71 %	69 %	68 %	72 %	61 %
Méně než 20 let	20–29 let	30–39 let	40–49 let	50–59 let	60–69 let	70 a více
56 %	71 %	72 %	73 %	68 %	67 %	53 %

Právní gramotnost se ukázala jako nejatraktivnější téma. S výjimkou nejmladší a nejstarší věkové kategorie je téma velice žádané ve všech věkových skupinách (67–73 %). Podstatně vyšší zájem o téma projevují ženy (72 %) a obyvatelé větších vesnic a měst (68–71 %). Na nízkou úroveň právního povědomí již dlouhou dobu poukazuje ochránce veřejných práv a zde se pro knihovny otevírá velké pole působnosti, kde je prokazatelně deklarovaná potřeba a zájem.

Dluhy a spoření: jak předcházet dluhům a jak nejvýhodněji hospodařit s rodinnými financemi

Téma: FINANČNÍ GRAMOTNOST						
Celkem	Do 1 000 obyvatel	Od 1 001 do 10 000 obyvatel	Od 10 001 do 40 000 obyvatel	Nad 40 001 obyvatel	Žena	Muž
39 %	38 %	46 %	37 %	38 %	42 %	34 %
Méně než 20 let	20–29 let	30–39 let	40–49 let	50–59 let	60–69 let	70 a více
48 %	46 %	40 %	37 %	32 %	35 %	34 %

O téma mají zájem především mladší respondenti (do 29 let, případně až do 39 let), vyšší zájem vykazují ženy v porovnání s muži. Podle velikosti obce vykazují nejvyšší zájem obyvatelé obcí od 1 001 do 10 000 osob.

Ekonomická krize: příčiny jejího vzniku, dopad na Evropu a českou společnost a možnosti zmírnění jejího dopadu v osobní rovině

Téma: EKONOMICKÁ KRIZE						
Celkem	Do 1 000 obyvatel	Od 1 001 do 10 000 obyvatel	Od 10 001 do 40 000 obyvatel	Nad 40 001 obyvatel	Žena	Muž
32 %	26 %	34 %	30 %	35 %	31 %	35 %
Méně než 20 let	20–29 let	30–39 let	40–49 let	50–59 let	60–69 let	70 a více
41 %	41 %	31 %	29 %	26 %	27 %	24 %

Ekonomickou krizi jsme do výzkumu zahrnuli jako průřezové téma, které se dotýká celé řady dalších oblastí – od rozboru aktuálních politických témat až po finanční gramotnost. O ekonomickou krizi se více zajímají nejmladší věkové skupiny (do 29 let), mírně vyšší zájem vykazují muži. Naopak obyvatelé malých obcí do 1 000 obyvatel o téma příliš zájem nemají.

Co mohu konkrétně dělat, abych předešel ztrátě zaměstnání, našel zaměstnání nové, případně nastartoval vlastní podnikatelskou činnost

Téma: ZAMĚSTNATELNOST						
Celkem	Do 1 000 obyvatel	Od 1 001 do 10 000 obyvatel	Od 10 001 do 40 000 obyvatel	Nad 40 001 obyvatel	Žena	Muž
44 %	37 %	50 %	40 %	45 %	46 %	39 %
Méně než 20 let	20–29 let	30–39 let	40–49 let	50–59 let	60–69 let	70 a více
62 %	59 %	49 %	48 %	39 %	12 %	5 %

Zájem o téma zaměstnání se výrazně liší v jednotlivých věkových kategoriích, nejmladší skupiny mají o téma nejvyšší zájem, který s přibývajícím věkem postupně klesá, tak jak člověk opouští aktivní pracovní život. Skupiny mimo produktivní věk (nad 60 let) o téma zájem nemají. Mírně vyšší zájem vykazují ženy. Největší zájem mají o téma zaměstnanosti obyvatelé menších měst do 10 000 obyvatel (50 %).

Aktivní stárnutí: jak se mohu připravit na plnohodnotný život v seniorském věku

Téma: SENIORSKÝ VĚK						
Celkem	Do 1 000 obyvatel	Od 1 001 do 10 000 obyvatel	Od 10 001 do 40 000 obyvatel	Nad 40 001 obyvatel	Žena	Muž
37 %	43 %	36 %	40 %	35 %	38 %	35 %
Méně než 20 let	20–29 let	30–39 let	40–49 let	50–59 let	60–69 let	70 a více
22 %	20 %	27 %	38 %	55 %	66 %	59 %

Téma je atraktivní především pro osoby starší 50 let, zde je možné hovořit o skupině často označované 50+, zájem se pohybuje na škále od 55 % do 66 %. Mladší návštěvníci knihoven zájem o toto téma z pochopitelných důvodů prokazují jen velmi malý. Ostatní faktory nemají na míru zájmu příliš velký vliv, zájem je srovnatelný mezi muži i ženami i v jednotlivých kategoriích podle velikosti obce.

Historie a dnešek: jak mohu rozumět historickým událostem, které dodnes ovlivňují naše okolí

Téma: HISTORICKÁ DIMENZE						
Celkem	Do 1 000 obyvatel	Od 1 001 do 10 000 obyvatel	Od 10 001 do 40 000 obyvatel	Nad 40 001 obyvatel	Žena	Muž
63 %	53 %	61 %	69 %	63 %	62 %	65 %
Méně než 20 let	20–29 let	30–39 let	40–49 let	50–59 let	60–69 let	70 a více
54 %	63 %	61 %	64 %	63 %	70 %	64 %

Historická dimenze je pro čtenáře velice atraktivním tématem a v knihovnách často realizovaným. Nejvyšší zájem vyazuje věková skupina 60–69 let, naopak nižší zájem mají nejmladší čtenáři do 20 let (54 %). Podle velikosti obce vykazují vyšší zájem v městech střední velikosti – 10 001 až 40 000 obyvatel, kde je deklarovaný zájem 63 % – 69 %.

Jak mohu lépe rozumět českým médiím a bránit se mediální manipulaci

Téma: MEDIÁLNÍ GRAMOTNOST						
Celkem	Do 1 000 obyvatel	Od 1 001 do 10 000 obyvatel	Od 10 001 do 40 000 obyvatel	Nad 40 001 obyvatel	Žena	Muž
41 %	29 %	37 %	38 %	48 %	42 %	40 %
Méně než 20 let	20–29 let	30–39 let	40–49 let	50–59 let	60–69 let	70 a více
47 %	49 %	36 %	36 %	39 %	42 %	36 %

O problematiku médií a rozvoje mediální gramotnosti mají vyšší zájem mladší věkové kategorie do 29 let (47–49 %), nárůst je možné pozorovat i u starších čtenářů ve věkovém rozmezí 60–69 let (42 %). Zájem o téma roste s velikostí obce, kdy nejmenší zájem je deklarován na vesnicích (29 %) a největší ve velkých městech (48 %). Zájem mezi muži a ženami se příliš neliší.

Poznávání každodenního života lidí z jiných kultur, které žijí v našem okolí

Téma: INTERKULTURALITA						
Celkem	Do 1 000 obyvatel	Od 1 001 do 10 000 obyvatel	Od 10 001 do 40 000 obyvatel	Nad 40 001 obyvatel	Žena	Muž
45 %	32 %	45 %	44 %	49 %	50 %	34 %
Méně než 20 let	20–29 let	30–39 let	40–49 let	50–59 let	60–69 let	70 a více
57 %	55 %	43 %	43 %	36 %	42 %	27 %

O problematiku soužití různých kultur mají výrazně vyšší zájem ženy (50 %) v porovnání s muži (34 %) a mladší věkové kategorie do 29 let (55–57 %) oproti starším. S vyšším zájmem se toto téma také setkává u obyvatel obcí nad 1 000 obyvatel, nejvyšší zájem vykazují obyvatelé velkých měst (49 %).

Jak se mohu dále rozvíjet (komunikační dovednosti, odolnost vůči stresu, kreativita)

Téma: OSOBNOSTNĚ-SOCIÁLNÍ ROZVOJ						
Celkem	Do 1 000 obyvatel	Od 1 001 do 10 000 obyvatel	Od 10 001 do 40 000 obyvatel	Nad 40 001 obyvatel	Žena	Muž
66 %	53 %	64 %	66 %	70 %	72 %	53 %
Méně než 20 let	20–29 let	30–39 let	40–49 let	50–59 let	60–69 let	70 a více
82 %	74 %	71 %	67 %	58 %	52 %	44 %

Osobnostně-sociální rozvoj je jedním z nejžádanějších témat, procenta zájmu u některých skupin respondentů jsou tak velká, že až vzniká v podstatě poptávka po těchto aktivitách. Zřetelně nejvyšší zájem projevují mladí lidé do 20 let (82 %) a zájem dále sestupuje s věkem, ale stále se udržuje na velmi vysokých číslech. Pozorujeme dvacetiprocentní rozdíl v deklarovaném zájmu u žen (72 %) a mužů (53 %). Z pohledu demografie je nejvyšší zájem o toto téma ve velkých městech nad 40 000 obyvatel (70 %).

Jak mohu pečovat o své zdraví: mýty a fakta

Téma: ZDRAVÝ ŽIVOTNÍ STYL						
Celkem	Do 1 000 obyvatel	Od 1 001 do 10 000 obyvatel	Od 10 001 do 40 000 obyvatel	Nad 40 001 obyvatel	Žena	Muž
64 %	66 %	66 %	66 %	62 %	69 %	55 %
Méně než 20 let	20–29 let	30–39 let	40–49 let	50–59 let	60–69 let	70 a více
67 %	62 %	62 %	65 %	64 %	73 %	64 %

Problematika zdraví je atraktivním tématem pro všechny dílčí skupiny respondentů. Nejvyšší zájem projevují ženy (69 %) a osoby ve věkové kategorii 60–69 let (73 %).

Jak mohu lépe zvládat konflikty a konstruktivně je řešit

Téma: ETIKA						
Celkem	Do 1 000 obyvatel	Od 1 001 do 10 000 obyvatel	Od 10 001 do 40 000 obyvatel	Nad 40 001 obyvatel	Žena	Muž
55 %	46 %	55 %	57 %	57 %	60 %	45 %
Méně než 20 let	20–29 let	30–39 let	40–49 let	50–59 let	60–69 let	70 a více
62 %	58 %	63 %	58 %	52 %	48 %	31 %

Etika a etické chování je velmi široké téma. Pro potřeby výzkumu jsme se zaměřili na mezilidské vztahy a zvládání konfliktů. Zvládání konfliktů zajímá více osoby v mladším a středním věku (do 49 let) a obecně ženy (60 %). Naopak nižší zájem projevují obyvatelé nejmenších obcí (do 1 000 obyvatel).

Konkrétní kroky, jak mohu chránit a kontrolovat životní prostředí ve svém okolí

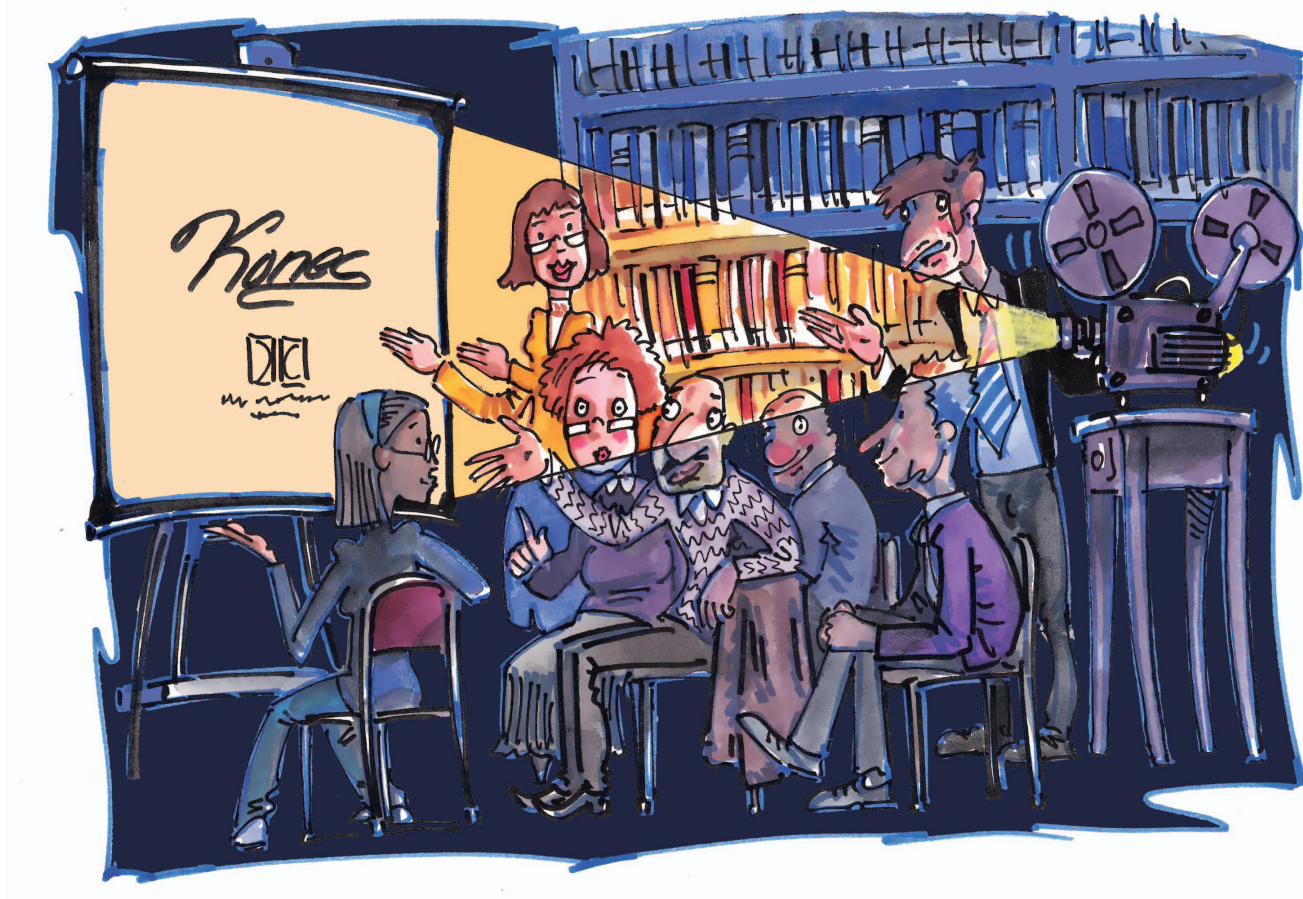
Téma: ENVIROMENTÁLNÍ GRAMOTNOST						
Celkem	Do 1 000 obyvatel	Od 1 001 do 10 000 obyvatel	Od 10 001 do 40 000 obyvatel	Nad 40 001 obyvatel	Žena	Muž
54 %	51 %	53 %	56 %	54 %	59 %	43 %
Méně než 20 let	20–29 let	30–39 let	40–49 let	50–59 let	60–69 let	70 a více
54 %	55 %	56 %	56 %	48 %	61 %	42 %

O problematiku životního prostředí se výrazně více zajímají ženy (59 %) v porovnání s muži (43 %). Rozdíly v jednotlivých kategoriích podle velikosti obce jsou velmi malé. Z věkových kategorií se o životní prostředí méně zajímají nejstarší čtenáři nad 70 let (42 %), nejvyšší zájem vykazuje skupina mladších seniorů 60–69 let (61 %).

Jak mohu ve svém životě efektivně využívat informační technologie

Téma: IT GRAMOTNOST						
Celkem	Do 1 000 obyvatel	Od 1 001 do 10 000 obyvatel	Od 10 001 do 40 000 obyvatel	Nad 40 001 obyvatel	Žena	Muž
53 %	44 %	52 %	58 %	54 %	54 %	52 %
Méně než 20 let	20–29 let	30–39 let	40–49 let	50–59 let	60–69 let	70 a více
53 %	51 %	52 %	55 %	57 %	61 %	42 %

O informační technologie je zájem mezi muži a ženami srovnatelný. S rostoucím věkem také mírně narůstá zájem o informační technologie s výjimkou nejstarší skupiny respondentů nad 70 let, která vykazuje zájem nejnižší. Zřetelně nižší zájem vykazují také respondenti z obcí do 1 000 obyvatel.

5. ZÁJEM PRACOVNÍKŮ KNIHOVEN O PROFESNÍ ROZVOJ

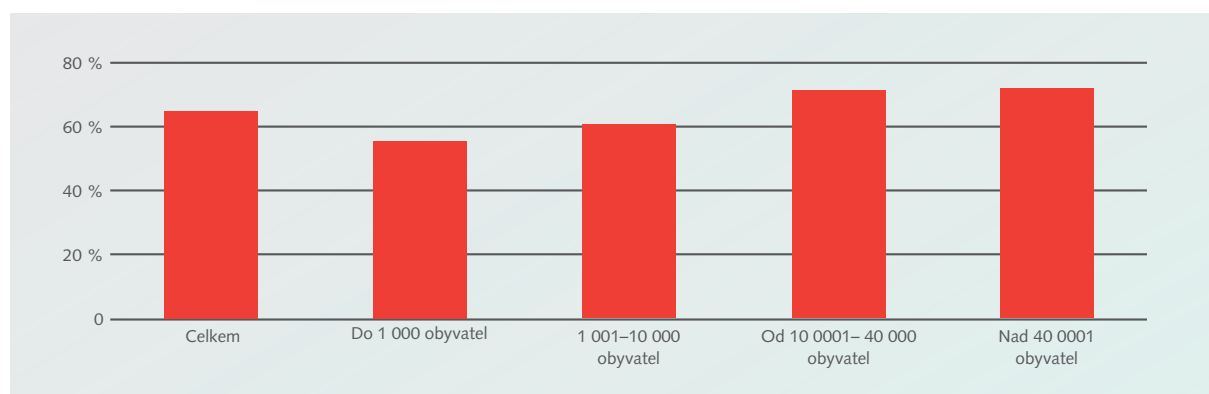
Výzkum vzdělávacích preferencí návštěvníků knihoven navazoval na předchozí šetření *Výzkum priorit v oblastech občanského vzdělávání: Pohled knihovníků a informačních pracovníků*, v této kapitole představujeme jeho dílčí výsledky. Šetření bylo též realizováno ve spolupráci se Svazem knihovníků a informačních pracovníků České republiky, na dotazník odpovědělo 230 osob z členských knihoven svazu. Následující tabulka shrnuje zastoupení jednotlivých kategorií podle velikosti obce.

	Absolutní četnost	Relativní četnost (v procentech)
Do 1 000 obyvatel	35	15,2
Od 1 001 do 10 000 obyvatel	112	48,7
Od 10 001 do 40 000 obyvatel	57	24,8
Nad 40 001 obyvatel	26	11,3
Celkem	230	100,0

Tabulka 4: Zastoupení pracovníků knihoven ve výzkumu podle velikosti obce, ve které se knihovna nachází.

Část výzkumu byla zaměřena na zjištění zájmu pracovníků knihoven o vlastní profesní vzdělávání v rámci rozvoje knihoven jako informačních a vzdělávacích center. Respondentům byla předložena sada devíti oblastí, které jsou relevantní pro roli knihoven jako přirozených míst občanského vzdělávání. Knihovníci vyjadřovali zájem o vlastní profesní rozvoj pro danou oblast na pětibodové škále, kde hodnota 1 byla označena „velký zájem“ a hodnota 5 jako „nezájem“.

Vyšší souhrnný zájem o profesní rozvoj vykazují pracovníci knihoven ve středních a větších městech, graf 9 ukazuje podíl pracovníků s vyšším zájmem o profesní vzdělávání v jednotlivých kategoriích podle velikosti obce.

Graf 9: Podíl knihovníků, kteří udávají vyšší zájem o profesní rozvoj v nabízených oblastech. Za vyšší zájem jsou považovány odpovědi 1 a 2 na pětibodové škále, kde hodnota 1 byla označena „velký zájem“ a hodnota 5 jako „nezájem“.

PŘEHLED VÝSLEDKŮ PODLE JEDNOTLIVÝCH OBLASTÍ

Následující podkapitola se zabývá jednotlivými oblastmi profesního rozvoje. Zájem se u některých oblastí výrazně lišil v různých kategoriích podle velikosti obce, ve které se knihovna nachází, proto výsledky uvádíme s přihlédnutím k tomuto rozdělení. Tabulky pro jednotlivé oblasti shrnují procentuální podíl knihovníků s vyšším zájmem (odpovědi 1 a 2 na pětibodové škále). Oblasti jsou řazeny od nejvyššího zájmu po nižší.

Jak otevírat knihovnu pro veřejnost a její aktivity.				
Celkem	Do 1 000 obyvatel	Od 1 001 do 10 000 obyvatel	Od 10 001 do 40 000 obyvatel	Nad 40 001 obyvatel
85 %	74 %	80 %	95 %	96 %

Téma „*Jak otevírat knihovnu pro veřejnost a její aktivity*“ se setkala ve všech kategoriích s nejvyšším zájmem. V souladu s celkovým trendem i zde byl vyšší zájem u pracovníků knihoven ve městech. Výsledky jednoznačně potvrzují motivaci knihovníků skutečně proměnit knihovny v přirozená centra rozvoje občanských komunit.

Příprava návrhu vzdělávacích programů a aktivit pro čtenáře a širokou veřejnost.				
Celkem	Do 1 000 obyvatel	Od 1 001 do 10 000 obyvatel	Od 10 001 do 40 000 obyvatel	Nad 40 001 obyvatel
72 %	51 %	69 %	82 %	92 %

Tématem s druhým nejvyšším zájmem bylo „*Příprava návrhu vzdělávacích programů a aktivit pro čtenáře a širokou veřejnost*“; zároveň zde výsledky ukazují velmi výrazné rozdíly v jednotlivých kategoriích podle velikosti obce. V obcích nad 10 000 obyvatel je o téma velký zájem, v největších obcích nad 40 000 obyvatel je zájem více než 90 %. Oproti tomu v obcích do 1 000 obyvatel má zájem pouze 51 % pracovníků, zjevně tomuto tématu nepřisuzují velkou prioritu (přesto lze i 51 % hodnotit jako stále dostatečný zájem, aby mělo smysl téma pracovníkům knihoven nabídnout).

Jak může knihovna propojovat místní skupiny obyvatel.				
Celkem	Do 1 000 obyvatel	Od 1 001 do 10 000 obyvatel	Od 10 001 do 40 000 obyvatel	Nad 40 001 obyvatel
72 %	63 %	69 %	81 %	80 %

Nadprůměrný zájem byl také o téma „*Jak může knihovna propojovat místní skupiny obyvatel*“, rozdíly v jednotlivých kategoriích odpovídaly celkovému trendu.

Jak zapojovat místní komunitu do chodu knihovny.				
Celkem	Do 1 000 obyvatel	Od 1 001 do 10 000 obyvatel	Od 10 001 do 40 000 obyvatel	Nad 40 001 obyvatel
71 %	66 %	67 %	79 %	76 %

Také téma „*Jak zapojovat místní komunitu do chodu knihovny*“ se setkalo s nadprůměrným zájmem bez výrazných rozdílů mezi kategoriemi. Motivace pracovníků knihoven více propojit knihovnu s místní komunitou je výrazná nezávisle na velikosti obce, ve které se daná knihovna nachází.

Praktické znalosti participativních metod, jak více zapojovat občany do veřejného dění.				
Celkem	Do 1 000 obyvatel	Od 1 001 do 10 000 obyvatel	Od 10 001 do 40 000 obyvatel	Nad 40 001 obyvatel
62 %	60 %	61 %	70 %	56 %

O téma „*Praktické znalosti participativních metod, jak více zapojovat občany do veřejného dění*“ byl vyšší zájem na menších městech a vesnicích, oproti tomu nejnižší zájem projevili pracovníci knihoven z velkých měst. Možnou příčinou je častější výskyt jiných organizací usilujících o zapojení občanů do veřejného dění, proto pracovníci hledají naplnění role knihoven spíše v jiné oblasti.

Knihovna jako informační a poradenské centrum pro řešení občanských problémů.				
Celkem	Do 1 000 obyvatel	Od 1 001 do 10 000 obyvatel	Od 10 001 do 40 000 obyvatel	Nad 40 001 obyvatel
60 %	69 %	58 %	60 %	54 %

Zajímavé rozdíly mezi jednotlivými kategoriemi vykazovalo téma „*Knihovna jako informační a poradenské centrum pro řešení občanských problémů*“. S nejnižším zájmem se setkalo ve velkých městech, zatímco u nejmenších obcí do 1 000 obyvatel projevilo zájem 69 % pracovníků knihoven, v této kategorii se jednalo o druhý nejvyšší zájem ze všech nabídnutých témat. Tyto výsledky opět naznačují snahu knihovníků o nalezení vhodné role knihovny – ve větších obcích je informační a poradenská činnost zajišťována jinými institucemi, například sítí občanských poraden.

Metodika, jak zjišťovat vzdělávací potřeby rozvoje občanské gramotnosti u různých členů komunity.				
Celkem	Do 1 000 obyvatel	Od 1 001 do 10 000 obyvatel	Od 10 001 do 40 000 obyvatel	Nad 40 001 obyvatel
58 %	43 %	47 %	77 %	81 %

Téma „*Metodika, jak zjišťovat vzdělávací potřeby rozvoje občanské gramotnosti u různých členů komunity*“ opět vykazovalo velmi výrazné rozdíly mezi jednotlivými kategoriemi. U pracovníků knihoven z velkých měst se setkalo s mimořádně vysokým zájmem, oproti tomu pracovníci z menších obcí o téma příliš zájem neprojevili.

Pravidla a principy vedení veřejných debat.				
Celkem	Do 1 000 obyvatel	Od 1 001 do 10 000 obyvatel	Od 10 001 do 40 000 obyvatel	Nad 40 001 obyvatel
51 %	43 %	48 %	58 %	62 %

Z nabídnutých možností se téma „Pravidla a principy vedení veřejných debat“ setkalo spíše s nižším zájmem, rozdíl mezi jednotlivými kategoriemi odpovídaly celkovému trendu.

Jak vést debatu o aktuálních politických tématech a přitom se vyhnout politizaci, tj. jak zůstat nadstranický.				
Celkem	Do 1 000 obyvatel	Od 1 001 do 10 000 obyvatel	Od 10 001 do 40 000 obyvatel	Nad 40 001 obyvatel
39 %	39 %	34 %	47 %	50 %

S nejnižším zájmem o vlastní profesní rozvoj se setkalo téma „*Jak vést debatu o aktuálních politických tématech a přitom se vyhnout politizaci, tj. jak zůstat nadstranický*“. Výzkum zároveň potvrdil obavu pracovníků knihoven z možné politizace, nízký zájem o toto téma je pravděpodobně důsledkem této obavy. Pracovníci knihoven považují za jistější do explicitně politických témat příliš nezabíhat. Je vhodnější nabízet politická témata spíše jako přirozenou součást ostatních témat, ať už se bude jednat o vzdělávání pracovníků knihoven či přímo návštěvníků.

Zaměstnanci knihoven měli možnost uvést v otevřené otázce také další témata profesního rozvoje, nejčastěji projevili zájem o:

- lektorské a komunikační dovednosti,
- informační technologie,
- finanční a právní gramotnost.

Na základě výsledků šetření můžeme formulovat následující doporučení pro přípravu programů profesního rozvoje zaměstnanců knihoven:

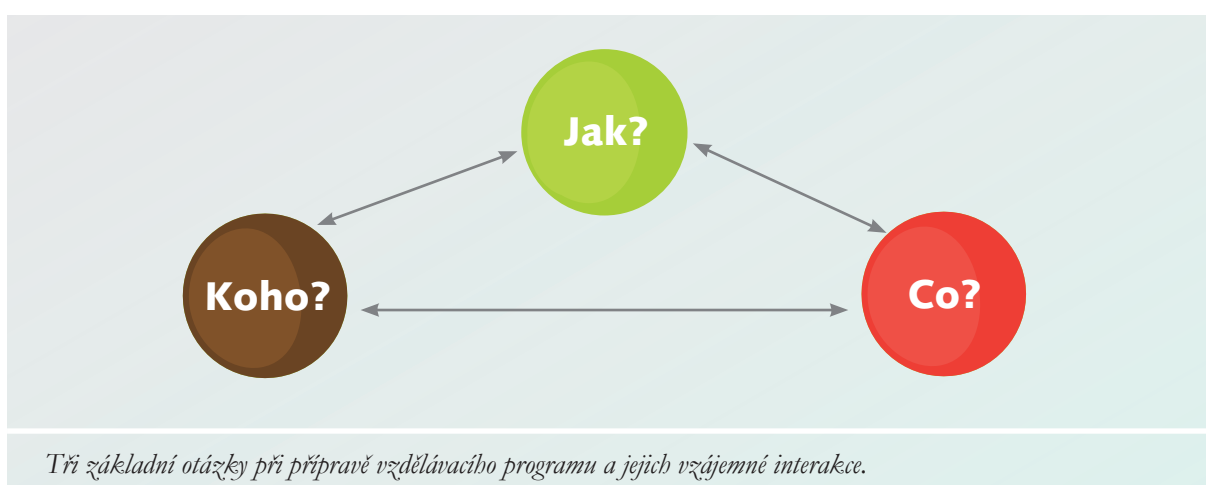
- **Zaměstnanci jsou přesvědčeni o potenciálu knihoven jako vzdělávacích center pro občanskou gramotnost.** Za žádoucí považují svůj vlastní profesní rozvoj především v oblasti „*Jak otevřít knihovnu pro veřejnost a její aktivity*“, zájem mají také o další témata týkající se propojování knihoven a místních komunit. Pracovníci jsou skutečně motivováni naplnit roli knihoven jako přirozených center rozvoje občanských komunit v souladu s *Koncepcí rozvoje knihoven ČR na léta 2011–2015*. Aby knihovny skutečně mohly svůj potenciál využít, je nezbytné pracovníkům možnost takového profesního vzdělávání nabídnout.
- **Pozice knihovny se liší v závislosti na velikosti obce.** Na vesnicích je knihovna často jedinou institucí, která může občanům nabízet poradenskou a osvětovou činnost. Zaměstnanci knihoven na vesnicích mají relativně vyšší zájem o téma „*Knihovna jako informační a poradenské centrum pro řešení občanských problémů*“ v porovnání se zaměstnanci knihoven ve městech. Oproti tomu zejména ve středních a větších městech, kde existují občanské poradny, se knihovny mohou profilovat více jako vzdělávací instituce. Tomu odpovídá vyšší zájem knihovníků z větších měst o metodologicky zaměřené vzdělávací kurzy: „*Příprava návrhu vzdělávacích programů a aktivit pro čtenáře a širokou veřejnost*“, „*Metodika, jak zjišťovat vzdělávací potřeby rozvoje občanské gramotnosti u různých členů komunity*“. Příprava programů profesního rozvoje musí zohlednit roli knihovny v různých obcích, jen tak mohou vzdělávací programy skutečně odpovídat potřebám pracovníků knihoven.

6. ZÁVĚR

Výsledky výzkumu mezi 2 000 návštěvníky knihoven a 230 knihovníky potvrdily velký potenciál veřejných knihoven jako přirozených center rozvoje občanské gramotnosti. Až na výjimky má každé ze zkoumaných témat mezi čtenáři minimálně třicetiprocentní skóre deklarovaného zájmu; to představuje pro tvorbu vzdělávací nabídky poměrně příjemnou jistotu, že pokud se vzdělávací program připraví podle specifík pro danou cílovou skupinu, tak je možné očekávat úspěch takového programu. Zvláště u témat rozvoje právního povědomí a osobního rozvoje míra zájmu přesahovala 65 %.

Klíčem k úspěchu tvorby vzdělávacích programů v rámci občanského vzdělávání není ovšem jen obsah, ale jeho provázanost s metodami a dobře vyspecifikovanou cílovou skupinou. Často se může stát, že obsahově připravený seminář nebo přednáška neosloví veřejnost tak, jak bylo zamýšleno. K tomuto dochází především v situacích, kdy zvolené téma nebylo správně navázáno na reálné potřeby konkrétní cílové skupiny a nebylo dané skupině představeno zajímavou a odpovídající formou.

Tvorbu úspěšného vzdělávacího programu je možné přirovnat k hledání odpovědí na tři základní otázky:

- **Co** bude obsahem vzdělávání? Jaké složky občanské gramotnosti budeme rozvíjet? Jaké budou cíle vzdělávacího programu? Na jaké vzdělávací potřeby reagujeme?
- **Koho** budeme vzdělávat? Kdo bude cílovou skupinou vzdělávacího programu? Pro koho přesně program připravujeme?
- **Jak** budeme vzdělávat? Jaké zvolíme metody a formy vzdělávání, jak oslovíme a zaujmeme cílovou skupinu? Jak vyjdeme metodami vstříc cílové skupině?

Jak naznačuje uvedené schéma, odpovědi na tyto otázky však není možné hledat separovaně, ale přistupovat k nim jako k systému, kdy změna jednoho článku ovlivní zbývající dva. Volba tématu a vzdělávacích cílů do velké míry ovlivňuje výběr cílové skupiny a naopak, pro každou cílovou skupinu je nutno hledat jinak vyspecifikované obsahy a cíle. Rovněž je nutné metody a formy vzdělávání přizpůsobit co nejlépe potřebám dané cílové skupiny a obsahu.

Odpověď na poslední otázku, jakým způsobem realizovat konkrétní aktivity občanského vzdělávání, je nutné hledat ve spolupráci s jednotlivými knihovny, postupným navrhováním různých vzdělávacích programů a ověřováním jejich úspěšnosti v praxi. Inspirací mohou být například současné vzdělávací aktivity, které již některé knihovny realizují u nás či v zahraničí⁶. **Mimo tradiční přednášky a besedy je možné volit soutěže, workshopy, kurzy, výstavy, divadelní techniky, internetové produkty, diskuzní salóny, promítání dokumentárních filmů aj.**

6 Velice inspirativní jsou například aktivity polských knihoven. Krátké video o jejich aktivitách s anglickými titulky lze zhlédnout na <http://www.youtube.com/watch?v=3yEhfqajq8I>.

Vzdělávací aktivity realizované v knihovnách budou úspěšné, pokud budou sledovat základní principy vzdělávání dospělých:

- Účastníci se zapojují do vzdělávacího programu s očekáváním okamžitého prospěchu,
- sami jsou obrovským zdrojem pro vzdělávání, protože mají různorodé a rozsáhlé životní zážitky,
- dospělí se učí nejlépe praxí,
- dospělí se učí sdílením vzájemných zkušeností,
- v oblasti vzdělávání dospělých úspěch posiluje další učení.

Dodržování těchto základních principů, vydefinování jasných obsahů, cílů, metod a skupin společně s odvahou zkoušet nové postupy otevírá cestu k naplnění role knihoven jako komunitních vzdělávacích center. Pro další rozvoj bude důležité v budoucnu průběžně ověřovat účinnost jednotlivých aktivit, sdílet příklady dobré praxe napříč celou sítí knihoven a poučit se z neúspěchu.

Výsledky výzkumu poskytují vodítka pro hledání odpovědí na otázky CO a KOHO. Výzkum jednoznačně potvrdil, že veřejnost vnímá obecnou potřebu občanského vzdělávání a má zájem o konkrétní témata občanského vzdělávání realizovaná v knihovnách. Čtenáři projeví dostatečný zájem na to, aby měla realizace takto zaměřených vzdělávacích programů smysl. Výzkum nabízí přehled témat napříč občanským vzděláváním a zároveň ukazuje, jaký cílový segment čtenářské veřejnosti je nejhodnější oslovit pro jednotlivá témata. Doufáme, že předložené výsledky poslouží zaměstnancům knihoven pro jejich další profesní rozvoj.

Tato publikace vznikla v rámci projektu Výchova k občanství (reg. číslo OP VK: CZ.1.07/1.2.00/14.0084), realizovaného Masarykovou univerzitou, Centrem občanského vzdělávání s finanční podporou Evropského sociálního fondu a Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy.

Tomáš Protivínský, Petr Čáp

OBČANSKÉ VZDĚLÁVÁNÍ V KNIHOVNÁCH

Výzkum vzdělávacích preferencí návštěvníků veřejných knihoven v oblasti občanského vzdělávání dospělých

Ilustrace: Aleš Čuma

Grafické zpracování: Markéta Snopková

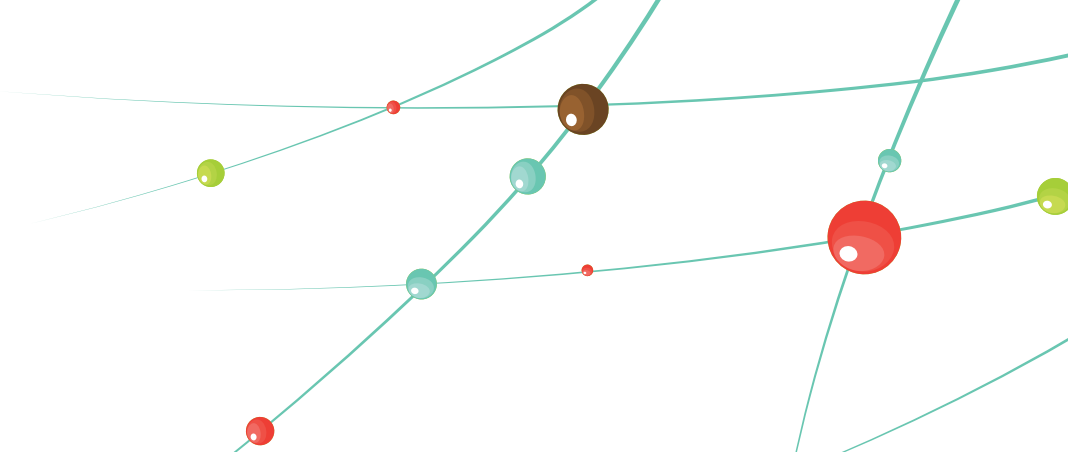
Vydala Masarykova univerzita v roce 2012.

1. vydání

Tisk Tiskárna Knopp, Černčice 24, Nové Město nad Metují, 549 01

ISBN 978-80-210-6185-9

Publikace je neprodejná. Je možné ji objednat nebo stáhnout na www.obcanskevzdelavani.cz.

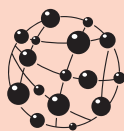
Centrum občanského vzdělávání

Centrum občanského vzdělávání (COV) je analyticko-aplikační pracoviště Masarykovy univerzity, jehož smysl spočívá v dlouhodobé podpoře koncepčního rozvoje občanského vzdělávání v České republice. Posláním COV je podporovat občany v rozvoji dovedností, které jim umožní lépe se orientovat ve veřejném prostoru a účinněji se zapojovat do občanského života. COV vychází z předpokladu, že moderní demokracie se nezakládá jen na institucích, ale také na odpovědnosti jejich zástupců a na dovednostech občanů efektivně a správně instituce využívat. Bez těchto dovedností jsou instituce prázdnou skořápkou, které správně plní svou funkci pouze v situaci bez velkých problémů a tlaků. Základním stavebním kamenem politické kultury a demokratické občanské společnosti je proto především vzdělaný, svobodně myslící a aktivní občan.

Občanské vzdělávání se přirozeně dotýká i témat, která jsou předmětem aktuální politické diskuse. Smysluplné občanské vzdělávání proto musí být nadstranické a vyvážené. COV se ve své činnosti řídí třemi principy:

- **bez indoktrinace**
občanské vzdělávání nesmí manipulovat studujícím a bránit mu ve vytváření jeho vlastního úsudku,
- **vyváženost**
o tématu, vnímaném ve společnosti, politice či vědě jako kontroverzní, musí být také jako o kontroverzním vyučováno,
- **podpora samostatného myšlení**
občanské vzdělávání musí dostávat studující do situace, aby dokázali analyzovat politickou a společenskou situaci z vlastní pozice a byli schopni hledat prostředky a cesty, jak danou situaci ve svém zájmu a demokratickými prostředky usměrňovat.

Centrum občanského vzdělávání spolupracuje se zahraničními organizacemi s podobným zaměřením. Je součástí sítě mezinárodní sítě Networking European Citizenship Education, která umožňuje výměnu zkušeností na evropské úrovni. Ve svých publikacích COV nabízí analýzy, metodické postupy a doporučení v oblasti systémového zavádění občanského vzdělávání v České republice. Publikace jsou dostupné na adrese www.obcanskevzdelavani.cz.

MASARYKOVA UNIVERZITA
CENTRUM OBČANSKÉHO
VZDĚLÁVÁNÍ

... jenom volit nestačí.

muni
PRESS

evropský
sociální
fond v ČR

MINISTERSTVO ŠKOLSTVÍ,
MLÁDEŽE A TĚLOVÝCHOVY

INVESTICE DO ROZVOJE VZDĚLÁVÁNÍ

ISBN 978-80-210-6185-9

9 788021 061859